

IMPACTUL INTERESELOR PUBLICE ASUPRA PROCESULUI DECIZIONAL: REPERE TEORETICO-PRACTICE

Victor Saca,
doctor habilitat, profesor universitar,
Universitatea de Stat din Moldova

This study analyzes the main aspects of the impact of public interests on the administrative decision-making process. The structure of the article consists of introduction, conceptual, structural theoretical milestones of the public interests and of the administrative decision-making process, from the correlations between the public interests and the decision-making process under the conditions of the Republic of Moldova. At the same time, this study examines the capacities of inverse influence of the current decisional process on different levels of public interests.

În sistemul interacțiunilor politico-administrative actuale, dar și în cele de natură istorică, un loc și un rol deosebit revine relației interese publice-proces decizional, aceasta însoțind și orientând administrativul și sociopoliticul, în ansamblu, la toate etapele și în toate variațiile de manifestare. Ațare relație, examinată în publicația de față drept valoare principală a teoriei și practicii administrative, este determinată preponderent de raporturile complementare dintre politică și sistemul administrației publice, dar și de transformările specifice, adesea contradictorii, ce se regăesc în spațiul structural, funcțional și tipologic al ambelor domenii. Aceste raporturi și transformări, în virtutea postmodernizării procesului decizional de astăzi, nu se înscriu întru totul în bine cunoscuta dihotomie weberiană despre dezvoltarea politicilor publice de către politicieni și implementarea aceluiași politici de către birocrati. În pofida noilor tendințe ale postmodernizării decizionale (de obicei anevoioase pentru societatea în schimbare), raporturile și transformările politico-administrative actuale trebuie orientate, prin intermediul interacțiunilor structurale și funcționale la care ele sunt supuse, spre crearea

și punerea în valoare a condițiilor favorabile pentru dezvoltarea unui act de guvernare eficient și a unui proces decizional transparent și echitabil.

Dihotomia respectivă, chiar și în cazul unor frecvente dominări din partea politicului asupra firescului de manifestare a administrativului, poate să se autorealizeze adecvat în condițiile unor interese publice clar definite, bine corelate din punct de vedere social, economic și cultural, dar și strict determinate și reglementate normativ, structural și funcțional, cu o statică și dinamică rațional conjugată, care să alimenteze și să asigure o evoluție stabilă a procesului decizional administrativ.

Capacitățile actuale ale procesului decizional, privite drept factor ce vizează modernizarea și postmodernizarea întregului organism social, inclusiv al societății în tranziție spre democrație (cu multiplele ei paradoxuri la toate nivelurile sistemului politic și administrativ), depind în mare măsură de maturitatea și, respectiv, afirmarea și promovarea *intereselor publice*. La rândul său, gradul de extindere și pătrundere a acestor interese în câmpul procesului decizional administrativ, depinde în mod evident de realizarea *de-facto* a atributelor acestuia, în special, de energetica lui funcțională, determinată, de obicei, de puterea de impunere a *actorilor publici*, ca promotori ai interesului public și procesului decizional. În ordinea respectivă de idei, construcția paradigmatică *interese publice – proces decizional*, examinată prin prisma funcționalității actorilor publici, este una complexă și, bineînțeles, inovatoare (în special pentru câmpul teoriei socio-administrative din Republica Moldova), de importanță majoră la nivel de teorie și practică a sistemului administrativ-public.

Pilonul acestei construcții este, desigur, actorul (agentul) public, care din punct de vedere statutar și funcțional are ceva comun cu actorul politic, doar că ținta activității sale, crezul său acțional și relațional sunt axate preponderent pe interesele și valorile publice. În cazul studiului nostru actorul public se manifestă în trei ipostaze:

- purtător de valori și interese publice, acestea devenind în funcție de calitățile actorului și de capacitățile sale de influență mobilul procesului decizional;
- realizator și promotor, iar în caz de necesitate și transformator al intereselor publice la diferite niveluri, etape și în diferite forme de desfășurare a procesului decizional;

- reformativ al procesului decizional, și ca urmare producător de stabilitate și progres al acestuia, pentru a corespunde necesităților și cerințelor de funcționare eficientă a diferitor tipuri de interese publice: locale, regional-statale, naționale, inter-statale.

Aceste ipostaze, legate organic la capitolul manifestare și interdependență, necesită de la actorul public capacități de-a face față mai multor exigențe, în particular: de-a fi deja socializat și de-a participa activ în activitățile și relațiile sectorului public; de-a dispune de cunoștințe speciale, orientări, convingeri și deprinderi în domeniul administrativ; de-a asigura o armonie relativă între cunoștințele, orientările, convingerile și deprinderile de natură politico-administrativă; de-a da dovadă de iscusință și abilitate în luarea deciziilor administrative; de-a acționa hotărât și la timp în realizarea deciziilor respective. Luate în ansamblu cele trei ipostaze și rigorile de valorificare a lor, constituie formula principală de manifestare a actorului public în anumite dimensiuni de câmp administrativ.

Formula respectivă a actorului purtător de interese publice și exponent al procesului decizional poate fi prezentată astfel: „a cunoaște în profunzime sensul și menirea intereselor publice – a fi iscusit, abil în elaborarea și realizarea deciziilor privind interesele publice – a acționa în mod hotărât în întregul câmp decizional pentru promovarea continuă a intereselor publice”. Totuși, realitățile procesului decizional administrativ actual, îndeosebi ale societății în tranziție spre democrație, nu cunosc manifestări în masă de concordanță între componentele formulei respective a actorului public. În Republica Moldova între componentele acestei formule dominante rămân a fi aspectele discrepante.

Cât privește valorificarea teoretică a sintagmei *interese publice-proces decizional public*, literatura de specialitate din Republica Moldova, dar și aceea din alte țări ale spațiului ex-socialist și occidental, nu are înregistrate, deocamdată, cercetări sintetice fundamentale. Sunt doar unele studii aparte, inclusiv ale autorului, consacrate procesului decizional sau relației interese publice-câmp politic-administrativ, interese politice-transformări democratice, în care interesele publice în raport cu procesul decizional este abordat tangențial. Astfel de studii și-au găsit reflecție în unele articole științifice și monografii [1].

De la începutul sec. XXI, în unele publicații, interesele publice sunt examinate mai frecvent prin prisma politicilor publice [2], relației dintre sfera privată și cea publică în dimensiuni de management [3], procesului guvernării, puterii publice și legitimității guvernamentale [4], reformării sectorului public [5]. Desigur, în astfel de ambianțe interesele publice se înscriu întru totul în aria abordărilor științifice, fie și în calitate de context al proceselor administrative de prim ordin. Or, a cunoaște în profunzime valoarea acestor interese e posibil atunci când le raportăm la procesul decizional. Doar prin intermediul acestuia interesele respective pot aduce în ultima instanță transformări calitative, bunăstare și progres în toate domeniile vieții sociale.

Deficitul de până acum de cercetări complexe axate pe relația interes public-proces decizional, pe generalizări și recomandări adecvate în vederea raționalizării managementului decizional public bazat pe relația respectivă, provoacă probleme serioase pentru întregul sistem administrativ. O astfel de situație este condiționată în fond de două grupe de probleme: cele din cadrul științelor sociale, în general, și științelor politice și administrative în particular, pe de o parte, și probleme din cadrul politicii științifice la acest capitol, ce țin de atitudinea departe de a fi adecvată cerințelor actuale a factorului de decizie față de necesitățile științelor respective, pe de altă parte. Luate în ansamblu ambele grupe de probleme au frânat până acum elaborarea unei concepții valoroase despre interesele publice adaptate la specificul procesului decizional, concepție care să fie bazată pe o expertiză științifică avansată; pe o experiență sintetică cu elemente judiciose conjugate ale teoriei interesului public și teoriei procesului decizional administrativ; să fie acceptată și susținută de diversele forțe ale eșichierului politico-public în măsura în care interesele lor să ajungă la unitate prin diversitate; să fie adecvat realizată conform parametrilor funcționali și de rol atât a intereselor naționale, cât și a câmpului decizional administrativ autohton. Necesitatea de a depăși întru câtva deficitul de cercetare a tematicii respective a și determinat studiul nostru științific despre complexitatea de sens și de rol a intereselor publice și a procesului decizional administrativ, a stării lor conexe în condițiile unei societăți în tranziție spre democrație.

Repere conceptuale, structurale și stadiale ale intereselor publice și ale procesului decizional administrativ

Demersul analitic despre interesul public, efectuat în consonanță cu procesul decizional administrativ, presupune a răspunde la mai multe întrebări legate de: definirea interesului respectiv ca componentă specifică a relațiilor sociale; anumite reflecții despre apariția și evoluția interesului public prin intermediul purtătorilor săi principali, ca actori (agenți) instituționali, de grup, individuali ai procesului decizional; elucidarea semnificației interesului în cauză raportat la un proces decizional tranzitoriu, în acumulare și transformare valorică, cum este acela din Republica Moldova. Desigur, răspunsul la aceste întrebări în condițiile unei societăți în tranziție spre democrație, cu transformări anevoioase în toate sferele vieții sociale, astăzi departe de a fi definitive, nu poate fi unul univoc. O definiție cât de cât adecvată a interesului public în astfel de condiții e destul de problematică, dar, totodată, oportună pentru a înțelege mai bine mecanismele și tendințele decizionale ale progresului socio-administrativ actual și de perspectivă. În acest context, analiza unui interes public în societatea tranzitorie e posibilă prin ajustarea lui coerentă la trăsăturile interesului public ca model, cu calitățile și însușirile ideale ale acestuia. Adică, la un interes *ad literam* definit în câmpul științific contemporan, pe care cercetătorii și analiștii îl lansează doar pentru condiții relativ stabile, în baza unor scopuri bine determinate, unor aspirații clare (la care să ne orientăm) spre modernizarea sistemului administrativ și, desigur, spre rezultate așteptate.

În Dicționarul de politică Oxford, univers enciclopedic, sunt evidențiate două sensuri definitorii ale interesului public: „1) interesul comun al persoanelor în calitatea lor de membri ai publicului; 2) agregare de interese individuale ale persoanelor afectate de o anumită politică sau acțiune” [6, p. 229]. După cum pe drept se remarcă în acest studiu, între cele două formulări ale interesului public există o deosebire evidentă, fiindcă interesul comun este unul împărtășit, pe când agregarea de interese individuale depinde de evaluarea echilibrată a poziției indivizilor examinați în mod izolat.

Totodată, în literatura de specialitate interesul public este definit și în funcție de interesele instituțiilor politice, în particular, după cum

socoate S. Huntington, „în funcție de interesele concrete ale instituțiilor guvernamentale” [7, p.30-31]. Cercetătorul consideră că fără instituții politice puternice societății îi lipsesc mijloacele de definire și realizare a intereselor sale comune. Capacitatea de a crea instituții politice înseamnă capacitatea de a crea interese publice [7, p.30].

Astfel, enunțurile sus-menționate ale interesului public au specificul lor în parte. Cea dintâi formulare a lui, axată pe aspectul comun al publicului, se atribuie membrilor acestuia, întruchipând voința generală, comună, din societate exprimată în interesul comun ca factor-cheie ce apropie membrii publicului spre colaborare. A doua formulare a interesului public, împărtășită de cei ce neagă utilitatea primei formulări, admite în calitate de substanță a lui nu mai mult decât „suma intereselor indivizilor relevanți, considerați în circumstanțele lor concrete”[6, p.229], socotind o politică în interesul public atunci când ea corespunde potențialelor câștiguri sau pierderi ce apar după adoptarea sa, deci când acest interes este supus analizei de tip „cost-beneficiu”[6, p.229]. A treia abordare a interesului public, axată pe relația instituții politice-interes public, este în opinia noastră una cu o încărcătură mai consistentă la capitolul manifestării și durabilității interesului respectiv, fiindcă instituțiile politice în societățile dezvoltate reușesc mai mult și mai bine să articuleze și să promoveze interesele publice, iar acestea la rândul său, fiind create de către instituțiile guvernamentale, contribuie la întărirea lor ca instituții publice.

Semnificațiile în parte ale interesului public, în pofida trăsăturilor distincte, nu trebuie privite într-o manieră izolată, fără puncte de tangență. Acestea, desigur, există, fiindcă calitatea de membru al unui public relevant sau calitatea unei sume de interese a indivizilor relevanți, dar și calitatea unei instituționalizări politico-publice axată pe interesul public, este în ultima instanță dependentă de un anumit context. Din acest considerent e firească întrebarea: ce raport există între formulările sus-menționate ale interesului public în contextul procesului decizional administrativ?

Unu, raport dintre general și particular. În sens că prima abordare, axată pe interesul comun al publicului, e de natură generală față de cea de a doua, relativ particulară, exprimată analitic prin suma intereselor individuale din societate, pe care o deducem din poziția indivizilor în

parte. La rândul său, abordarea instituțional-politică a interesului public are un rol general față de primele două, întrucât analizează comunitățile politice organizate (instituționalizate), care „sânt *mai bine adaptate* să ia decizii și să dezvolte strategii politice (politico-publice – V.S.) decât comunitățile neorganizate” [8, p.150]. Caracter de ordin general are și abordarea procesului decizional administrativ, ca context, acesta întrucupând în limitele sale scopul manifestării interesului public, dar și apariția de noi capacități pentru evoluția și funcționarea lui, fapt ce necesită a ține cont în fiecare din abordările enunțate ale interesului.

Doi, raport mixt de natură determinist-interacționistă prezent între toate abordările interesului public. Doar că gradul determinativ al unei abordări față de cealaltă e diferit. În funcție de caracterul regimului politic și administrativ (democratic sau autoritar), de condițiile sociumului în ansamblu, primatul poate să-i revină celei de a treia abordări (nu doar în sens pozitiv, de complementaritate a politicului și publicului, ci și negativ, de politizare a vieții publice). Sau poate să-i revină primei abordări atunci când sectorul public deține pârghiile necesare de a fi primul producător de impact decizional în sistemul interacțiunilor politico-publice. Însă, indiferent de soliditatea componentei deterministe a unei sau altei abordări, interesul public până la urmă e completat mai mult sau mai puțin (în funcție de mediul sociopolitic) de componenta interacționistă. Într-un regim politico-public cu democrație consolidată dominantă e starea de armonie relativă între ambele componente ale interesului public. Invers, într-un regim autoritar/totalitar componenta deterministă a politicului față de public *lato sensu* e una de dictat. Aspectul public, exprimat în variații sociale, economice, culturale aici e strict determinat și programat în anmite limite de regimul administrativ de comandă.

Trei, raport între politic și non-politic caracteristic pentru toate cele trei abordări ale interesului public. Dar mai evidentă aici e a treia abordare. Adică, instituțiile guvernamentale, prin pârghiile lor structural-funcționale, intervin cu influențe decizionale asupra tuturor aspectelor vieții publice: politice, sociale, economice, culturale. Astfel, interesul public cuprinde în orbita de impact decizional socialul în general și componentele principale ale acestuia în particular. Anume,

componentele respective și reflectă raportul dintre politic și non-politic. Acest raport din cadrul interesului public are locul și rolul său în aria procesului decizional administrativ.

Ținând cont de raporturile menționate, îndeosebi de faptul că interesul public în raporturile respective se manifestă prin intermediul anumitor necesități, utilități, valori, idei, avantaje, care vizează în cele din urmă și procesul decizional, e posibilă o definiție complexă, sintetică a interesului în cauză. În sens că interesul public se manifestă ca impact asupra câmpului decizional administrativ odată cu conștientizarea anumitor necesități, valori, idei, stimulente, avantaje publice, acestea alimentând din punct de vedere obiectiv și subiectiv interesul respectiv cu substanță bazică și suprastructurală, iar prin intermediul lui și decizia care urmează a fi elaborată, adoptată și implementată.

Astfel, interesul public, ca fenomen *sui-generis*, poate fi definit drept *totalitatea trăsăturilor obiective și subiective ale actorilor publici, membrilor publicului legate de factorii necesității, utilității, avantajului, scopului, valorii ce influențează substanțial decizia publică și respectiv comportamentul, acțiunile și relațiile social-semnificative*. Din definiție deducem, că interesul public se manifestă ca o atitudine aleasă a membrilor publicului în general și al actorilor publici (instituții politico-publice, lideri, grupuri de interese, de presiune ș.a.) în particular față de anumite fenomene și procese sociale în sens larg, atitudine bazată pe anumite poziții, convingeri și scopuri bine determinate, anumite principii ideologice, exprimate în anumite decizii, iar de aici în acțiuni, activități și relații. Adică, interesul public are elemente atât obiective, cât și subiective, el fiind izvorul și mobilul deciziei publice și, respectiv, relațiilor publice.

Într-o altă ordine de idei este important a percepe nu doar câmpul conceptual al interesului public și calea acestuia spre decizie, ci și aspectul conceptual al deciziei publice în raport cu interesul public. În literatura de specialitate procesul decizional administrativ este definit în mod diferit, fapt ce ar presupune și o atitudine diferită față de raportarea lui la interesul public. Astfel, cea mai mare parte a cercetătorilor interpretează procesul decizional drept acțiuni speciale de stabilire a alternativelor decizionale și de selectare a celei mai avantajoase alter-

native, acțiuni întreprinse în strânsă legătură cu stadiile precedente ale ciclului politic [9, p.156]. Alți cercetători în domeniu consideră procesul de luare a deciziilor totalitatea procedurilor pentru rezolvarea unei situații-problemă ce se concretizează într-o succesiune coerentă de activități întreprinse într-o anumită condiționare logică sau intuitivă până la obținerea soluției [10, p. 51-80], [11, p.19]. Adică accentul se pune pe diverse activități desfășurate într-o ordine logică sau intuitivă. Cei de al treilea definesc procesul decizional în administrația publică drept unul cu caracter colectiv, care presupune participarea politică, socială și tehnică la acesta [12]. În acest caz eficiența deciziei administrative, a procesului decizional, se deduce din gradul participării în domeniile menționate. Cei de al patrulea văd în procesul decizional administrativ o totalitate de activități pregătite și desfășurate în mod coerent de către factorii decizionali ai administrației publice pentru elaborarea, fundamentarea și adoptarea în comun cu cetățenii a unor decizii administrative eficiente și eficace, care urmează a fi implementate, monitorizate și evaluate potrivit scopului și obiectivelor decizionale proiectate [13, p.41]. Din aceeași publicație desprindem drept relevantă legătura procesului decizional cu interesul public. Astfel, doctorul în științe administrative Oleg Solomon consideră procesul decizional administrativ drept o succesiune de acțiuni fundamentale desfășurate la nivelul administrației publice, menite să determine modalitățile de utilizare a resurselor publice în vederea satisfacerii cât mai calitative și mai complete a interesului general al cetățenilor [13, p.8].

În viziunea noastră, aceste abordări ale procesului decizional reflectă un impact evident asupra interesului public. Însă, cea de a treia și a patra abordare sunt mai clar axate pe procesul decizional administrativ, pe caracterul colectiv al acestuia, de participare a cetățenilor la diferitele etape ale procesului respectiv. În acest sens decizia elaborată, adoptată și realizată în comun cu cetățenii întruchipează în sine nu doar rezultatul determinativ din partea interesului public al comunității, cetățenilor, ci și caracterul ei interacționist în raport cu evoluția și funcționalitatea interesului în cauză. Adică, procesul decizional și interesul public al masei aici se completează reciproc. Interesul public al cetățenilor fiind strict orientat spre relațiile de putere publică, spre actul decizional,

este determinat în ultima instanță de influența *deciziei de satisfacere a serviciilor publice în întregul organism social*, fapt ce demonstrează un grad înalt de conștientizare atât a deciziilor, cât și a intereselor din cadrul structurilor și comunităților publice. Prin gradul subiectivității sale, exprimat de membrii publicului, în particular de actorii publici, interesul public este direct relaționat cu factorul conștientizării acestora a unor decizii adecvate de-a acoperi scopurile și obiectivele interesului respectiv.

Valorificarea teoretică a interesului public necesită un demers special de analiză a dimensiunilor sale structurale. Astfel, ținând cont de paradigma poststructurală de abordare a fenomenelor publice actuale, importantă pentru a înțelege mai bine complexitatea structurii interesului public în raport cu cea a procesului decizional administrativ, interesul public a unei țări în tranziție poate fi calificat drept unul contradictoriu la capitolul structură, dominată de un ansamblu de legături instabile între actorii la fel de instabili ai relațiilor de putere publică și ai procesului decizional, actori care nu întotdeauna au suficiente capacități de a asigura funcționalitatea continuă și integritatea structurală a relației interes public-proces decizional. Instabilitatea structurală în această construcție relațională este determinată de caracterul interacțiunii între două tipuri de contradicții ale relațiilor publice: contradicții inter-actori și contradicții intra-actori, ce produc influențe diferite asupra rezultatelor procesului decizional, pe de o parte, și a realizării interesului public, pe de altă parte.

La primul grup de contradicții raportăm ciocnirile între actorii de extremă dreapta și extremă stânga (însă nu sunt excluse și între componentele aceleiași orientări politice), între guvernare și opoziție privind statutul socio-valoric (poziția socială, necesitățile sociopolitice), conștientizarea acestuia, convingerile, pasiunile, scopurile, orientările politico-publice, ca elemente structurale ale interesului public. Aceste ciocniri pot fi de dimensiuni medii sau majore, conducând în ultima instanță la contradicții cu semnificație antagonistă sau neantagonistă. Astfel, în perimetrul structural al intereselor publice a actorilor cu orientări diferite, chiar opuse, a societății în tranziție apar discrepanțe serioase între ceea ce numim poziția lor socială și caracterul conștientizării aces-

teia, între poziția socială și pasiuni, orientări, poziția socială și scopuri, fapt frecvent întâlnit în relațiile publice ale actorilor din republicile ex-sovietice. Atare discrepanțe, în majoritatea cazurilor, reflectă conștientizări deplasate, false ale statutului funcțional, încercări ale unor actori a marii puteri, dar și a structurilor medii sau locale de putere, de a-și asuma și a dispune de împuterniciri suplimentare ce contravin normelor în vigoare. Discrepanțele devin evidente atunci când actorii puterii și cei ai opoziției interpretează în mod opus aceleași scopuri ale democratizării și modernizării sociopolitice a societății, aceleași căi și modalități de soluționare a conflictelor și de atingere a consensului, aceleași necesități de promovare a interesului național în țară și în raport cu alte state.

Cel de al doilea grup de contradicții – intra-actori – ține de ciocnirea acută între mentalitatea și comportamentul actorului (indiferent de orientare) vizavi de aceleași elemente structurale ale interesului public. Adică același tip de actor, de la putere sau din opoziție, împărtășește în mentalitate, la fel cum și în orientarea ideologică o anumită opțiune, valoare, iar în comportament manifestă o atitudine opusă. Atare paradox în spațiul ex-socialist este propriu unor actori de dreapta care adesea fac politici de stânga și invers, unor actori de stânga care frecvent promovează politici de dreapta, fapt caracteristic atât pentru cei de la guvernare, cât și din opoziție.

Discrepanțele structurale ale interesului public, generate de contradicțiile inter-actori și intra-actori, adesea se regăsesc în compoziția structurală a procesului decizional. Acesta, după cum se remarcă în literatura de specialitate și în unele acte legislative și normative cuprinde un șir de elemente, cum ar fi: decidentul (decidenții); problema ce necesită a fi rezolvată; factorii interesați; propunerile de rezolvare a problemei; obiectivele procesului decizional și ale deciziei; beneficiarii procesului decizional; scenariile de implementare a deciziei; consultarea scenariilor decizionale; instrumentele de implementare, monitorizare și evaluare a implementării deciziei [14, p.15-22]. Elementele în cauză sunt legate organic cu cele ale interesului public și compun împreună un întreg valoric.

Luată în parte și în ansamblu elementele structurale din cadrul relației interes public-proces decizional a societății în tranziție spre demo-

crație reflectă în dese cazuri discrepanțe între obiectivitatea interesului și subiectivitatea deciziei, între ceea ce numim statutul actorului purtător de interese publice și consultarea scenariilor decizionale sau poziția socială și capacitățile actorului de a face față necesităților de utilizare a celor mai eficiente instrumente de implementare, monitorizare și evaluare a implementării deciziei. Acestea și alte dezacorduri între obiectivitatea sau subiectivitatea (gradul de conștientizare a obiectivității) interesului public și obiectivitatea și subiectivitatea procesului decizional conduc în ultima instanță la tensiuni și crize politice: guvernamentale, parlamentare, de partid.

Discordanțele structurale ale interesului public, îndeosebi între obiectivitatea și subiectivitatea acestuia, dar și între elementele subiectivității (de exemplu, între pasiuni, orientări, scopuri, pe de o parte, și mijloacele preferate și alese de realizare, pe de altă parte), își găsesc într-o oarecare măsură exprimare în etapele (stadiile) parcurse de el: apariție, constituire, funcționare, realizare, instituționalizare, transformare. Corelate cu condițiile tranziției etapele respective, în special cea a funcționării, realizării și instituționalizării interesului, la fel sunt pătrunse de crize, disfuncții și, chiar, de involuții stadiale, fapt ce poate conduce la fenomenul de-etapizării interesului, în special atunci când în lupta pentru liderism blocurile electorale de partid sau coalitiile de guvernare se destramă. Astfel de evoluții sau involuții de interes public pot deveni determinanta etapelor procesului decizional administrativ. La etapele acestuia, în literatura de specialitate sunt raportate: inițierea deciziei administrative; definirea obiectivului decizional și a mijloacelor de realizare a lui; documentarea privind formularea deciziei administrative; selectarea informațiilor strict corelate cu obiectivul decizional și analiza acestuia; conturarea și analiza alternativelor decizionale; selectarea alternativei decizionale care corespunde cel mai bine scopului și obiectivelor decizionale și adoptarea deciziei; monitorizarea aplicării și respectării deciziei; formularea concluziilor urmate după aplicarea deciziei [15].

Toate aceste etape se află în conexiuni directe cu etapele interesului public. De exemplu, etapele formulării deciziei administrative, analizei obiectivului decizional, a alternativelor decizionale, la fel cum și cele ale adoptării deciziei, monitorizării aplicării și respectării ei depind în

ultima instanță de capacitățile constituirii, funcționării și instituționalizării interesului public, de conștientizarea acestuia la capitolul necesitate, utilitate, avantaj. Iar în tranzițiile actuale spre democrație depind preponderent de transformările stadiale ale interesului respectiv, de necesarul de cunoștințe și experiență la diferitele etape ale procesului decizional și, desigur, de gradul maturității valorice, de voință a actorilor publici purtători de interese și creatori de decizii administrative.

Aspecte corelative între interesele publice și procesul decizional administrativ în condițiile Republicii Moldova

Realitățile interesului public din Republica Moldova permit a identifica deosebirile lui substanțiale în raport cu interesul public *sui-generis*, care presupun în evoluția sa de mai bine de un sfert de secol abateri de sens, structurale, stadiale, funcționale. Interesul public gen moldovenesc este unul în acumulare și transformare, cu tendințe specifice de însușire treptată a substanței valorice, de la simplu la compus, de la general la particular, dar care deocamdată nu dispune de baze solide economice, sociale, culturale pentru a-și supune într-un mod adecvat elementele ce lipsesc spre integritate. Astfel de situație bazică a interesului public, corelată cu reformele sociale *lato sensu* în târăgănare, reflectă în mare măsură starea lui controversată, chiar confuză, de imaturitate componențială, reculuri și limitări valorice.

Slăbiciunea bazelor sociale a interesului public în condițiile Republicii Moldova a generat în natura și mecanismul funcționării acestuia deformări dihotomice la capitolul stabilitate-instabilitate, continuitate-discontinuitate, consistență-inconsistență, ritmicitate-aritmie, ordine-haos etc., cu dominări evidente a disfuncției, adică a celei de a doua componente asupra celei dintâi. Purtătorii unui astfel de interes, indiferent de statutul pe care îl dețin – guvernanți, opoziție (parlamentară sau extraparlamentară), organizații neguvernamentale, grup de interes, grup de presine – au demonstrat în relațiile sociopolitice de până acum un mod simplist de gândire dialectică bazat preponderent pe criterii deterministe, care luate și aplicate izolat de cele interacționiste, reduc din semnificația general-națională a interesului public (interesul comun al societății, al țării), îl devalorizează ca mobil al progresului social. Atare

mod de gândire a determinat în cei douăzeci și șase de ani de independență interese politice și publice înguste și comportament similar a majorității actorilor scenii politico-publice, relații tensionate între public și privat, partide de dreapta și de stânga, lideri de la guvernare și din opoziție, și ce e paradoxal, între însăși componentele guvernărilor de coaliție, care prin tendințele de dominare au prejudiciat interesul general național și public al țării.

Astfel de relații, în dese cazuri de natură antagonistă, sau remarcat între guvernările de coaliție liberal-democrate (AIE-1, AIE-2, AIE-3), pe de o parte, și opoziția comunistă și cea socialistă, pe de altă parte. Or, practica sociopolitică a țării noastre a demonstrat și cazuri particulare și chiar unice, când relațiile neantagoniste între actorii de aceeași orientare politică sau transformat în anumite momente în antagoniste, aducând cu sine disfuncții și destrămări instituționale. Așa au fost relațiile între actorii puterii în timpul destrămării ADR-ului, la fel între actorii puterii, când se destrăma AIE-2 și AIE-3. Atare relații bat în interesul comun, îi denaturează structura și în cele din urmă pot să-l distrugă și să pregătească terenul pentru un alt interes comun, numai că în alt format.

Totodată, structura interesului public în condițiile Republicii Moldova reflectă discrepanțe serioase între elementele mentalității actorului public (de exemplu, elementul tradițional, orientat spre păstrarea vechiului și elementul inovațional, legat de acceptarea și promovarea noului), precum și dintre mentalitate și comportament. Astfel de discrepanțe au fost și continuă să fie prezente la toate tipurile de orientare politică și publică a actorilor.

Spre deosebire de țările dezvoltate cu interese publice structural relativ stabile (a căror elemente obiective și subiective corelează succesiv în limite mai mult sau mai puțin raționale), în Republica Moldova deja mai bine de două decenii și jumătate urmărim o disproporție vădită între aceste elemente, chiar o criză structurală (aprofundarea ei poate duce la de-structurare) a intereselor în cauză. Astfel, ceea ce calificăm în structura interesului public statut al actorului, adică poziția lui socială (element obiectiv), nu este suficient conștientizată de către acesta în limitele necesarului, utilului, avantajului public, normelor politico-publice și morale general-acceptate în câmpul administrativ. Mai mult,

subiectivitatea interesului actorului public din societatea noastră adesea reflectă o conștientizare arbitrară, deplasată de la firesc a statutului (tendința de al modifica cu orice preț, de a obține avantaje din contul și în dauna altui actor), o conștientizare alimentată cu tendințe de încălcare a acestor norme, de combinare ciudată a scopurilor nobile, democratice (declarat) ale reformării sociale cu metode și mijloace autoritare ce devalorizează aceste scopuri. De exemplu, scopul fundamental al guvernărilor de coaliție ce ține de eurointegrare și consolidarea valorilor democratice în țară a fost nu o dată supus pericolului din interiorul alianțelor, supus ambițiilor nesănătoase a unor lideri de a obține avantaje la guvernare în raport cu partenerii. Astfel poate fi calificată decizia fostului premier, președinte al Partidului Liberal-Democrat din Moldova V. Filat de ieșire a fracțiunii PLDM din AIE-2 și de inițiere a unui proces de renegociere a unui nou acord pentru păstrarea alianței. Adică, interesul politic comun al AIE-2 a fost într-un fel încălcat (cauzele adevărate au motive înguste) și readus de către fracțiunea PLDM la punctul inițial. Deci, fenomenul de-structurării și fenomenul de-etapizării interesului politic, iar de aici și interesului public în cadrul alianței au mers mână-n mână. Ambele sau aflat într-o legătură directă.

Starea intereselor publice din Republica Moldova a afectat direct capacitățile controversate ale procesului decizional administrativ. Caracterul legăturii între interese și decizii în cazul țării noastre este determinat preponderent de tendințele de dominare și menținere cu orice preț a puterii de către guvernanți și de cucerire cu orice preț a puterii de către opoziție. În ambele cazuri sunt încercări de încălcare a regulilor de joc.

Legătura între interesele publice și procesul decizional administrativ în societatea moldovenească de tip tranzitoriu are la bază un meca-nism deficitar la capitolul stabilitate democratică. Elementele acestuia, întruchipate în mijloacele și metodele democratic unilaterale, preponderent autoritare de organizare și activitate publică - politică, economică, socială etc., alcătuiesc un sistem democratic (cu vestigiile autoritar-totalitare) defectuos, cu o mașinărie mai mult autoritară decât democratică de manifestare a intereselor publice, fapt ce determină în fond caracterul la fel de autoritar al legăturii acestora cu transformările în sens larg din societate, dar și cu parametrii unei liberalizări și democratizări limitate

sau denaturate ca conținut în contextul procesului decizional administrativ. Atare mașinărie a fost plămădită pe parcursul celor două decenii și jumătate de independență a statului Republica Moldova atât de forțele de guvernământ, cât și de cele de opoziție. Ambele utilizau în activitatea și relațiile publice metode autoritare cu decor democratic de comunicare și comportament, metode îndreptate spre satisfacerea unor scopuri ca și cum nobile, or mai degrabă a unor interese înguste, ceea ce compromite interesul național al țării, iar odată cu el și interesele publice.

Relația interese publice-proces decizional administrativ a fost dominată de paradoxri îndeosebi în perioada celor două guvernări comuniste. Anume în anii 2001-2009 a fost acumulată o experiență bogată de combinare paradoxală a democraticului cu autoritarul atât în cadrul politicului, cât și administrativului, deformând astfel elementele și etapele procesului decizional administrativ. Metodele autoritare folosite la maximum de PCRМ erau extinse pe larg și în mașinăria guvernamentală (însă aici învelite ciudat în straie democratice), în relațiile cu opoziția democratică de atunci. În cei opt ani de guvernare acest partid își realiza interesele sale în detrimentul intereselor publice și general-naționale, aducând țara la degradare civică, spirituală, încălcând grosolan drepturile și libertățile omului, privând opoziția, mass media de dreptul de aș-i exercita atribuțiile. Mai mult, mecanismul de legătură a intereselor publice cu procesul transformării democratice din cadrul câmpului decizional administrativ a acestei guvernări era unul manipulator, bine pus la punct, orientat spre manipularea maselor, pentru a se bucura de susținerea acestora la alegerile parlamentare din 2001 și 2005 și, respectiv, pentru a-și menține puterea în continuare.

Mecanismul autoritar al guvernării comuniste de promovare a intereselor sale politice în raport cu interesele publice și de denaturare a procesului democratic a funcționat și s-a consolidat pe parcursul anilor 2001-2009 nu doar grație capacităților sale de a manipula populația, ci și slăbiciunii opoziției democratice. Ultima, fiind în mare măsură dezbinată, manifesta până la urmă tot interese înguste în raport cu interesele publice. Realitățile au demonstrat incapacitatea ei de a influența în mod activ guvernarea și de a contribui la careva progrese în prosperarea interesului public al țării. Poate că unicul rol al opoziției de atunci ține

de participarea ei, după alegerile parlamentare din 2005, împreună cu guvernarea comunistă, la alegerea dlui V. Voronin în calitate de șef al statului (înaitându-i acestuia un număr semnificativ de revendicări întru democratizarea țării și demonstrând voință de a nu admite o criză politică în țară), precum și de inițiere a consensului la care ea a ajuns cu aceeași guvernare privitor la subiectul integrării europene și la cel al soluționării conflictului transnistrean.

Mecanismul relației interese publice-proces decizional administrativ a devenit defectuos și în condițiile guvernărilor de coaliție liberal-democrate. Alianțele de guvernământ - AIE-1, AIE-2 și AIE-3 au fost dominate din interior de interese înguste de partid, lipsite de element al consensului ce se impuneau pe prim plan în raport cu interesul public al țării. Aceste alianțe au repetat în mare măsură greșelile comise de Alianța pentru Democrație și Reforme (ADR) în anii 1998-1999, compromițând în felul lor ideea democrației, iar odată cu ea și ideea integrării europene. Așa cum la sfârșitul anilor 90 componentele ADR foloseau metode și mijloace generatoare de conflicte vis-a-vis de repartizarea funcțiilor în actul guvernării, la fel forțele din AIE-1, AIE-2 și AIE-3 manifestau în permanență interese strict axate pe împărțirea posturilor, tensionând astfel relațiile între ele. Or, metodele și mijloacele de natură autoritară folosite în relațiile din cadrul alianțelor au avut și un anumit specific, determinat atât de factori interni ai formațiunilor, cât și externi, legați în special de impactul opoziției comuniste și socialiste. Ambii factori s-au aflat într-o legătură strânsă, condiționând paradoxurile interesului public și procesului decizional administrativ.

Principalul factor intern se manifesta în concurența dură neoficială, deseori latentă, între două personalități ale alianțelor – fostul premier V. Filat și fostul prim vice-speaker V. Plahotniuc. Ciocnirile lor au dus la dominarea de interese oligarhice în cadrul alianțelor.

Un alt factor intern, care rezulta din cel dintâi, consta în tendința componentei majoritare a Alianței – fracțiunii PLDM – de a domina partenerii și a le impune acestora regulile sale de joc, fapt dovedit, cum s-a menționat deja, de ieșirea acestei fracțiuni la 13 februarie 2013 din Acordul Alianței și de revendicarea renegocierii unui alt acord lansată partenerilor, care până la urmă au fost nevoiți să suporte un consens,

însă unul silit. Cât privește influența opoziției comuniste asupra mecanismului de funcționare a alianțelor la capitolul interese publice – proces decizional administrativ evidențiem câteva momente relevante [16, p.42-43]:

- blocarea în permanență de către opoziție a inițiativelor și activităților Alianței pentru a o denatura în fața opiniei publice ;
- încercarea opoziției de a destrăma Alianța prin convorbiri separate cu fiecare reprezentanță în parte a partidelor puterii în vederea constituirii unei noi alianțe, de stânga-centru, împreună cu Partidul Democrat;
- promovarea de către opoziție a unei tactici de șantaj față de interesele și deciziile Alianței, în particular, prin boicotarea alegerii șefului statului și respectiv prin aprofundarea crizei politice în țară;
- încercarea opoziției de a submina cauza, interesul, decizia comună a Alianței privind definitivarea reformelor democratice în țară, realizarea obiectivelor de asociere politică și integrare economică la Uniunea Europeană;
- menținerea de către opoziție a spiritului conflictual între componentele Alianței, prin votări în Legislativ de decizii favorabile unei fracțiuni în detrimentul altei fracțiuni din Alianță. De așa natură a fost mai întâi situația când opoziția susținea plenar fracțiunea PLDM în raport cu celelalte, apoi pe cea a PD-ului împotriva PLDM-ului;
- efortul decisiv al opoziției comuniste s-a regăsit în inițierea moțiunii de cenzură contra guvernului și în demiterea lui.

Relația interese publice-proces decizional administrativ a fost pusă unei influențe puternice și din partea opoziției socialiste și a celei de dreapta – Platformei DA, transformată în partid și Partidului Acțiune și Solidaritate (PAS). În unele circumstanțe, în special la mitinguri, demonstrații, aceste forțe, deși opuse în eșichierul, mergeau împreună împotriva forțelor de guvernământ. Cea mai mare victorie a opoziției socialiste în câmpul politic al țării a fost câștigarea alegerilor prezidențiale din 2016, în urma cărora liderul ei I. Dodon devine șeful statului. Acest eveniment, dar și cele ce au urmat odată cu activizarea continuă

a fracțiunii socialiștilor în Parlament, cu politica și acțiunile diverse ale șefului statului de apropiere de Rusia și de negare a vectorului european, au condus la deformarea relației interese publice-proces decizional administrativ, la o dezbinare și mai mare în societate. Fenomenul dezbinării elitelor, masei, a diferitor segmente sociale în cadrul relației interese publice-proces decizional se regăsește într-un fel sau altul la toate guvernările și opozițiile de până acum.

Paradoxurile relației interese publice - proces decizional vizează în mod direct slăbiciunea dimensiunii fizice (materiale, teritoriale) și funcționale (de influență statală, de partid, civilă) a câmpului administrativ-teritorial al țării. Situația acestuia rămâne a fi problematică chiar de la începuturile țării noastre și continuă a fi astfel până în prezent din cauza incapacității guvernanților, opoziției, societății civile de a promova o politică clară, consecventă și eficientă față de manifestările separatismului din raioanele de est ale țării. Lipsa de integritate teritorială a țării, determinată în fond de interesele geopolitice ale Rusiei, dar și de ciocnirea de interese din interiorul țării, a dat naștere acum mai bine de două decenii și jumătate unei enclave în stânga Nistrului, cu atribute statale *de facto*, pe parcurs bine consolidate (dar nerecunoscute pe plan internațional *de iure*), ca factor cheie a slăbiciunii câmpului nostru politic-administrativ. Depășirea dezbinării fizice a acestuia depinde direct de capacitățile actorilor publici de a depăși dezbinarea în țară, de a însuși și a atinge consensul de interese și decizional al acestora.

Evoluția relației interese publice-proces decizional administrativ la nivel de putere și opoziție depinde direct de resursele (capitalurile) economice, sociale, culturale, informaționale, științifice etc. ce le revin purtătorilor săi. Despre rolul acestor resurse și capitaluri menționa încă la mijlocul secolului XX sociologul francez P. Bourdieu. În viziunea lui diferite tipuri de capital reprezintă în felul lor puterea asupra anumitui câmp, puterea asupra mijloacelor de producere, asupra mecanismelor de stabilire a unor categorii de bunuri, asupra veniturilor. Considerăm, de asemenea, că și puterea asupra unor interese și decizii. Capitalurile de ordin economic, social, cultural, simbolic (numit de obicei prestigiu, reputație) determină poziția agentului în spațiul social și respectiv întruchipează puterea lui în orice câmp (inclusiv de interes și decizional

- V. S.), șansele de câștig în acest câmp [17, p. 56-57]. Aceste tipuri de capital, reflectând pozițiile agentului în diferite câmpuri privind împărțirea puterii cu alți agenți, sunt percepute și recunoscute ca legitime. Pornind de aici, câmpul de interese și decizional administrativ poate fi considerat drept un spațiu multidimensional de poziții ale agenților ce depind de un sistem complex de coordonate a căror importanță ține de caracterul corelării lor. În astfel de spațiu agenții pot fi împărțiți după două criterii bourdiene: a) conform volumului general de capitaluri de care ei dispun; b) conform îmbinării acestor capitaluri și, respectiv, greutății specifice a diferitor tipuri de capital [17, p. 58].

Ținând cont de aceste raționamente bourdiene, capacitățile de capital a diferitor actori publici din Republica Moldova și abilitățile de îmbinare a lor în contextul câmpului decizional administrativ în transformare sunt diferite. Atare fapt reflectă și interese diferite și, desigur, situații diferite vis-a-vis de funcționalitatea relației interese publice-câmp decizional administrativ. Desigur, aceste raporturi între capitaluri, interese publice și câmpuri decizionale nu trebuie interpretate în mod simplist, ele au de obicei un caracter neliniar, complex, contradictoriu și nu întotdeauna se completează în mod firesc. Despre aceasta ne vorbesc interesele, comportamentul, relațiile și deciziile unor actori din cadrul alianțelor de până acum. De exemplu, relațiile între V. Filat și V. Plahotniuc în câmpul decizional al alianțelor erau determinate de interesele lor oligarhice, de volumul de capitaluri acumulate. Un volum mai mare de capitaluri a unuia trezea în permanență nemulțumire din partea celuilalt, ceea ce viza și subiectivitatea interesului oligarhic a fiecăruia în parte și, respectiv, locul lui în câmpul decizional administrativ. Totodată, capacitățile și abilitățile mai înalte ale unuia de a îmbina mai reușit capitalurile sale îi permitea să limiteze oarecum autoritatea și influența altuia în Legislativ sau în Guvern. În acest context nu e întâmplător faptul, că cei mai mulți reprezentanți ai bussinesului, miniștri, inclusiv fostul prim-ministru V.Filat, implicați în corupție, reținuți și judecați, au fost din partea PLDM. Or, în continuare, odată cu cercetările vis-a-vis de furtul miliardului și de alte cazuri de corupție au fost arestate și judecate și unele persoane sus-puse ale Partidului Democrat și Partidului Liberal.

În *concluzie* menționăm, că relația interese publice-proces decizional are o semnificație teoretică și practică aparte pentru cercetările actuale și cele de perspectivă în domeniul științelor politice și administrative. Semnificație care reflectă nu doar corespunderi între interese și decizii, ci și dezacorduri, necorespunderi, și desigur care necesită modalități de optimizare a relației respective.

Confruntările de interese distincte ale actorilor publici, cu tendințe de identificare a punctelor de tangență, de colaborare și apropiere, determină în mare măsură locul și rolul actorilor respectivi în câmpul procesului decizional administrativ, capacitățile lor de a transforma și moderniza câmpul în cauză din punct de vedere politic, dar și nonpolitic. Acumulând necesarul de substanță valorică și consolidându-și parametrii săi funcționali, exponenții procesului decizional administrativ sunt chemați să-și extindă aria de diversificare și modernizare a condițiilor baze și suprastructurale ale intereselor publice, de includere benefică în specificul lor pentru a le asigura acestora capacitatea reală de mobil al progresului social în sens larg, inclusiv la nivel decizional. Atare includere în câmpul intereselor publice poate corespunde necesităților unei relații sănătoase de tip interes public-proces decizional doar atunci când decizia se elaborează, se adoptă și se implementează în baza interesului, studierii și cunoașterii lui în profunzime și nu invers, cum era în regimul totalitar sovietic sau cum se întâlnește frecvent în perioada tranziției spre democrație, când decizia e plasată deasupra interesului, dictându-i acestuia regulile de manifestare.

Referințe bibliografice

1. Saca V. Interese politice și relații politice: dimensiuni tranzitorii.-Chișinău: CE USM, 2001. 473 p.; Solomon O. Eficientizarea procesului decizional în contextul modernizării administrației publice din Republica Moldova. Monografie. Chișinău, 2016. 207 p.; Saca V. Interese politice și transformări democratice în contextul câmpului politic din Republica Moldova. În: MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). Revistă științifică trimestrială. – Chișinău: USM, USPEE, AMSP, Nr.3 (LXII), 2013. p. 91-109.; Saca V., Solomon O. Elementele structurale ale procesului decizional: reflecții analitice. În: Administrarea Publică. Revistă metodico-științifică trimestrială. Iulie-septembrie 2013, nr.3 (79). Chiși-

- nău, 2013. p. 15-22; Saca V. Semnificațiile intereselor publice în contextul câmpului politic-administrativ. În: Administrarea Publică. Revistă metodico-științifică trimestrială. Iulie -septembrie 2017. Nr.3 (95). Chișinău, 2017. p. 33-45.
2. Miroiu A. Politici publice. București: Politeia, 2012; Mungiu-Pippidi A., Ioniță S. Politici publice. Iași: Polirom, 2002; Iațco M. Politici publice în contextul transformărilor democratice. În: MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). Partea XXIII. Coord. V. Moșneaga, V. Saca. Chișinău: USM, 2003. p. 122-127.
  3. Pandele L., Dăneț A. Managementul public-privat al conglomeratelor umane: model de gestiune privată pentru administrarea intereselor publice. București, 2003.
  4. Pîrvulescu C. Politici și instituții publice. București: Ed. Trei, 2002; Iațco M., Saca V. Interesele publice în procesul guvernării. În: Analelele Științifice ale Universității de Stat din Moldova. Seria „Științe socioumanistice”. Vol. II. Chișinău: CEP USM, 2005. p. 74-76.
  5. Capsîzu V. Alegerea socială și problemele reformei sectorului public în Republica Moldova. Chișinău: USM, 2004.
  6. Oxford Dicționar de Politică. Coord. Iain McLEAN. Traducere și glosar de L. Gavrilu. București: Univers enciclopedic, 2001. 526 p.
  7. Huntington Samuel P. Ordinea politică a societăților în schimbare. Traducere de H. Stamat. Iași: Polirom, 1999. 432 p.
  8. Friedrich Carl J. *Man and His Government*. McGraw-Hill, New York, 1963. Apud. Huntington Samuel P. Ordinea politică a societăților în schimbare. Traducere de H. Stamat. Iași: Polirom, 1999.
  9. Howlett M., Ramesh M. Studiul politicilor publice: cicluri și subsisteme ale politicilor. Chișinău: Epigraf SRL., 2004. 272 p.
  10. Hîncu D., Ene N. Metode și tehnici cantitative în administrația publică. București: Lumina Lex, 2003. 350 p.
  11. Mărăcine V. Decizii manageriale. Îmbnătățirea performanțelor decizionale ale firmei. București: Ed. Economică, 1998. 318 p.
  12. Alexandru I. Tratat de administrație publică. București: Universul Juridic, 2008. 969 p.
  13. Solomon O. Eficientizarea procesului decizional în contextul modernizării administrației publice din Republica Moldova. Monografie. Chișinău: S.n., 2016. 207 p.
  14. Saca V., Solomon C. Elementele structurale ale procesului decizional: reflecții analitice. În: Administrarea Publică. Revistă metodico-științifică trimestrială. Iulie-septembrie 2013, nr.3 (79). Chișinău, 2013. p.15-22.

15. Androniceanu A. Noutăți în managementul public. Ed. a III-a. București: Ed. Universitară, 2008. 380 p.; Onofrei M. Decizia în Administrația Publică. Iași, 2007. 110 p.
16. Saca V. Semnificațiile intereselor publice în contextul câmpului politic-administrativ. În: Administrarea Publică. Revistă metodico-științifică trimestrială. Iulie-septembrie 2017, nr.3 (95). Chișinău, 2017. p.33-45.
17. Бурдые П. Социология политики. Москва: Socio-Logos, 1993. 336 с.